

Dünýewi Ýewropa we dinden daşlaşmalar

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Dünýewi Ýewropa we dinden daşlaşmalar DÜNYEWI ÝEWROPA we DINDEN DAŞLAŞMALAR

Bolup geçýän zatlary Ýewropanyň köne kimliginiň bir tüýsli öwrülşigi we özgerişi hökmünde görýän ekstremistleriň howsalasy artýar.

Surat: secularism.org.uk

Ýewropa hususanam orta asyrlarda dindar we ynançly köklere eýe kontinent hökmünde tanalýardы.

Dogrusy käbirleri bir mahallar ýaş kontinentiň her künjünde bolmasa-da, köpüsinde dini edaralaryň artýan roluna shaýat bolunan döwürler bolandygyny öňe sürýär.

Häzir bolsa kontinentde demografik gyş bolup geçýär, ilat endiše beriji derejede dartgynlylaşýar.

Bu dartgynlylyk diňe san görkeziji derejesindemi ýa-da ynanç, din, ygtykat pikiri üçinem şeýlemi?

Bir mahallar dünýä derejesinde ylmy, magnawy we düşünje Renessansynyň ojagy bolan kontinent täsin ýagdaýy başdan

geçirýär, çünki onuň içindäki öwrülişikler we üýtgeşmeler ynjalykdan gaçyryjy formada bolup geçýär we bir ýagdaýdan bir ýagdaýa doly üýtgap durýar.

Häzir ruhany gatlagyň kemelendigi we gün geçdigisaýy dini däp-dessurlary berjaý etmäge dyrjaşýanlaryň sanynyň azalandygy bilenem dinden daşlaşylýandygyny duýmak protestantlaryň we katolikleriň arasyndan dogmatiki fanatizmden emele gelen uruş zерарly Ýewropanyň ogullarynyň arasynda otuz ýyllap dowam eden uruşyň bolup geçendigini bilyänleri hopukdyrýar.

Ýewropa şu günüň gün nämeden ejir çekýär we munuň ideologiki hem-de ynanç taýdan köpdürli migrantlary aýyplaýan sagçy hereketleriň nukdaýnazaryndan netijeleri nähili?

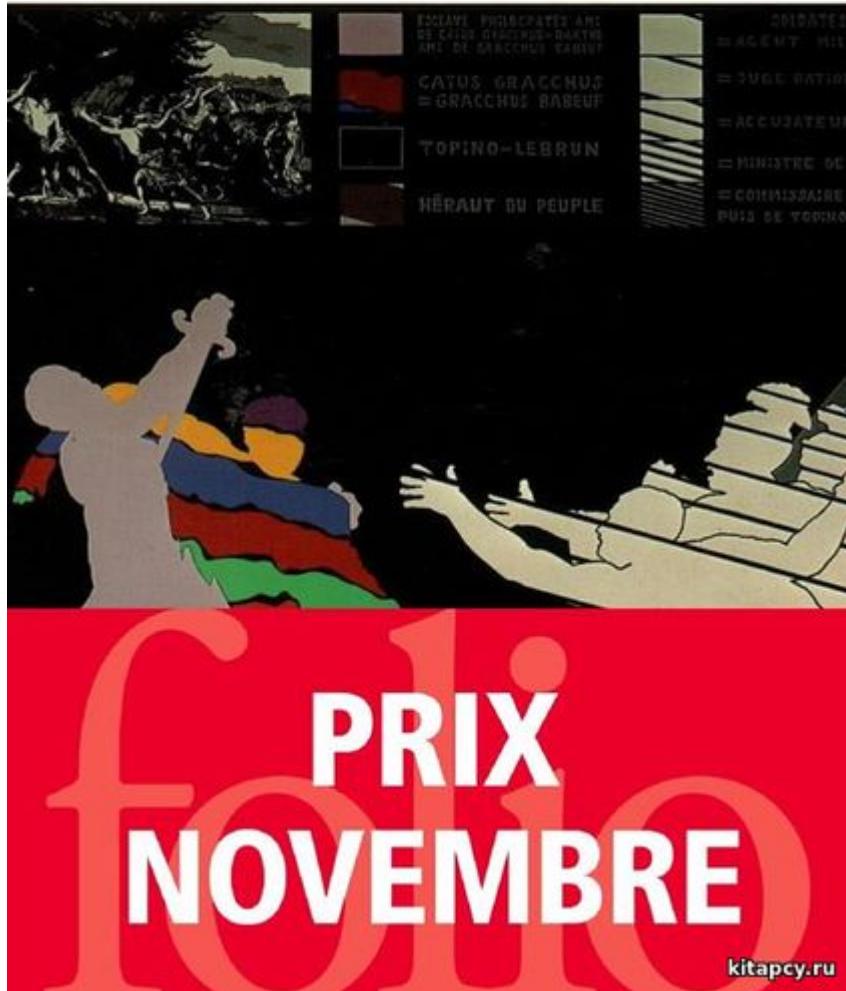
Sagçylaryň pikiriçe migrantlaryň köpdürliligi häzir we geljekde özi bilen bile getirýän ähli çaknyşyga meýilli gyşarmalary bilen bir hatarda Ýewropada uly özgerişler öwrülişikler pikirine gapylary doly açyp goýýar.

Sowalyň jogaby tanymal fransuz cepci filosofy Režis Debräniň meşhur «Kör ysyklar» kitabynda bolmagy mümkün.

Debräniň bu kitabynda gowy görülyän we arzuw edilýän zat bolan ysyklaryň özi däl-de, has takygy belli pikirleri gurşap alýan mukaddeslik nyşanyny ýazýarýar.

Bularyň arasynda bütin dünýäni ideal pikirlere zor bilen eýertmekde kejeňeklik etmek we tertipleşdirmelere öwürmek hem bar.

Régis Debray Loués soient nos seigneurs Une éducation politique

Şeýle ýagdaýda ýollary ýagtyldýan ysyklar wagtyň geçmegini billen garaňky gyýçak daşlara öwrülyär.

Ýewropa Wolteriň we Russonyň arasyndaky gyzgalaňly garpyşyga girene meňzeýär.

Russo düýpli aýdyňlanmaga çagyryám bolsa, Wolter «iň soňky syýasatçyny iň soňy din adamynyň içegeleri bilen bogmak» diýen ýaly sözüň eýesidir.

Şonuň üçin onuň yzyna eýerijileriň «dar pikirli wolterler» diýip atlandyrylyandyklary geň däl. Bular ýalylaryň häkimiýeti ele geçirmekleri sözüň doly manysynda betbagtylyk getirýär.

Aslynda Wolter bu meßelege däldi. Ol şu günün Günbatar

arenasynyň emele gelşiniň tradision sebäpleriniň iň bärkijesidi.

Şeýle-de meşhur nemes filosofy Immanuel Kantz özem şeýle totalitar gyşarma meýilliidi. Ol adamlaryň üstünde güýçli täsiri bolan totalitar sözünü ullanmakdan birjigem çekinmeýärdi.

Kant bir sözünde şeýle diýýärdi: «Döwrümiz käbir dini taglymlar bilen birlikde hemme zadyň özüne boýun egmesi taýdan öz-özüne tankyt döwrüdir».

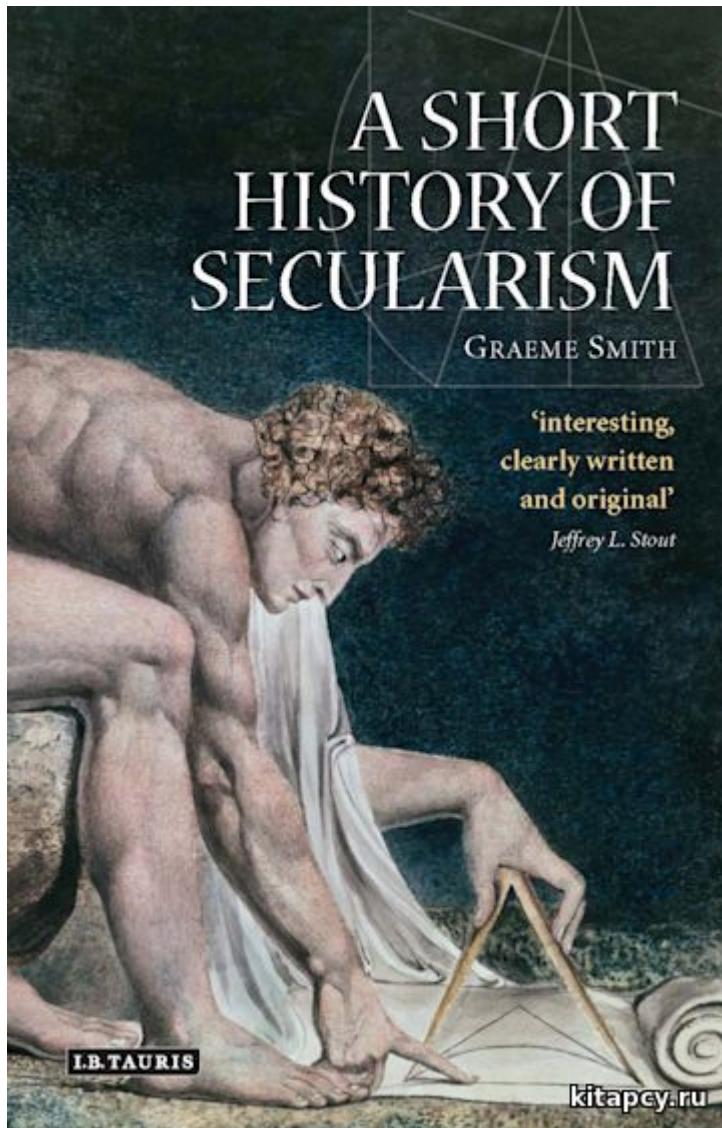
Şeýle-de Kant şu soragyň jogabyny gözden salýardy: «Adam aňy absolýutmy ýa-da baglanyşyklymy, çäklimi, ýa bolmasa çäksizlikde gaýyp ýörmى?»

Geçen asyryň ikinji ýarymynyň ýewropaly ýazyjylaryny tanaýanlar Ikinji jahan urşunyň yzda nähili köp materialistik, pelsepeçi, ateistik, ekzistensialist hereketlerdif gyşarmalary goýandygyny we bularyň barsynyň Ýewropadaky öñki dini edaralaryň ugruna tersdigini bilyärler.

Urşuň döreden zulumy we wagşyýanalygy netijesinde ýewropalylaryň aglabı köplüğü dini ynançlaryny ýitirdi.

Faşizmdir nasizm hem yzda merhemet, mylakatlylyk, hoşniýetlilik duýgularyna ýugrulan pikirlerden yüz dönderme ahwalatyny goýup gitdi.

Bularyň ýerine o dünýä bilen hiç hili baglanyşygy bolmadyk, adama, adamyň güýjüne we ukybyna ynanýan akymlary yerleşdirdi.

Nämüçin edil häzir bular barada gürrüň edýärис?
Bu setirleriň ýazylmagynyň sebäbi iňlisleriň «The Times»
gazetiniň awgust aýynyň soñunda Angliýadaky dini ýagdaý
boýunça geçiren taryhy-jemgyýetçilik pikir soralsygy boldy. Bu
pikir soralşynyň netijeleri nähili boldy?
Gysgaça aýdanda, netijeler hristian iňlisleriň pozisiýalarynda
düýpli üýtgeşmeler bolup geçendigini görkezýär.
Şeýle düýpli üýtgeşmeler bilen birlikde Angliýanyň dindar ýurt
däl-de, dünýewi (ýa-da başgaça nähili aýdylýar, bilemok) ýurt
hasaplanma ähtimallygy bar.
Gazetiň soñky pikir soralşygynyň netijeleri iňlisler üçin
täzelik däldi. Mundan öñem 2021-nji ýylyň ilat ýazuwynyň
netijeleri Angliýada we Uelsde özlerini hristian
hasaplaýanlaryň sanynyň ýurduň taryhynda birinji gezek
ýarpydanam aşak düşüp, 46,2%-e deň bolandygyny görkezdi.

Hussein Ali Agrama

ISLAM, SOVEREIGNTY,
AND THE RULE OF LAW
IN MODERN EGYPT

QUESTIONING *Secularism*

Ýurduň resmi buthanasy Anglikan buthanasy dini kimlik krizisinden ejir çekýärmi?

Bu soragyň jogabyny tradision ynançdan üzňeleşmäge iterýän köp meseleden tapyp bolar.

Mysal üçin, bularyň arasynda tradision är-aýallykdan ýüz dönderip erkin ýaşamak islegi, gomoseksualizm problemalary we aýal-gyzlaryň roly-da bar.

Angliýada bolup geçýänler umuman alanda Ýewropanyň köp ýerine ölçeg bolup biljek mysal. Garşıdaşlyklar giňeýär we barha artýar.

Şonuň üçinem, bolup geçýän zatlary Ýewropanyň köne kimliginiň

bir tüýsli öwrülişigi we özgerisi hökmünde görýän ekstremistleriň howsalasy artýar.

Bu ýagdaý öñümizdäki günlerde gutulgysyz ýagdaýda agressiw çaknyşyklara sebäp bolar. Muňa hiç hili şübhe ýok.

Emile AMIN.

Penşenbe, 14.09.2023 ý. Publisistika